

Review/Recension

STINA OTTERBERG
ENGD AHL (RED.)
BARNET OCH BOKEN
Perspektiv på ungas läsning
Stockholm: Bokförlaget Stolpe, 2025.
Skrifter utgivna av Svenska
Barnboksinstitutet nr 175 (234 s.)

Bokförlaget Stolpes satsning på att uppmärksamma läsningens betydelse är berömvärd. *Barnet och boken. Perspektiv på ungas läsning* (2025) är del tre i en serie, som började med *Perspektiv på bokens och läsandets förvandlingar* (2019) och fortsatte med *Människan och läsandet* (2024). Genom att ingå i denna serie sätts barns litteracitet in i ett sammanhang som sträcker sig bortom skolan och föräldraskapets frågor. Med formgivning och tilltal vänder man sig till en större läsekrets än den gängse, det vill säga litteraturförmedlare, barnboksforskare och pedagoger. Därtill vill förlaget med *Barnet och boken* belysa frågan om barns läsning från ett annat håll än vad som oftast görs i samhällsdebatten, där man inte så ofta diskuterar *vad* barn bör läsa som vikten av *att* de läser. Flera kapitelskribenter i boken ser den klassiska litteraturen som självklar i undervisningen, och genom att redaktören Stina Otterberg Engdahl har bjudit in skribenter att skildra sin barndoms läsning blir det också tydligt att minnet av de första läsoplevelsorna värderas högt i antologin.

Att inte döma boken efter omslaget har vi som intresserar oss för frågor om barns läsning fått lära oss, då många avhandlingar och konferensrapporter presenteras med billigast möjliga tryckteknik och en minimal formgivningsinsats, men så är inte fallet här. Förlaget Stolpe understryker frågans vikt med en vacker bindning, sobra bilder från olika tider av barn som läser och en stark formgivning av Patric Leo.

©2026 Martin Hellström. This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), permitting all use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Any included images may be published under different terms. Please see image captions for copyright details. Citation: *Barnboken - tidskrift för barnlitteraturforskning/Barnboken: Journal of Children's Literature Research*, Vol. 49, 2026 <http://dx.doi.org/10.14811/clr.v49.1096>

Viljan att bredda mottagargruppen syns också i valet av redaktör. Otterberg Engdahl har inte tidigare skrivit särskilt mycket om barnlitteratur, men hon har däremot varit redaktör för *Människan och läsandet*. På så sätt hålls serien samman, blir enhetlig, och barnets läsning görs inte till ett särintresse som bara kan studeras och förmedlas av forskare som endast sysslar med detta.

Valet av skribenter som närmar sig frågan om barns läsning blir också, kanske tack vare redaktörsvalet, lite överraskande, samtidigt som även några förväntade namn finns bland de tjugo bidragsgivarna. En del är forskare, aktiva eller seniora, andra har skönlitterära författarskap bakom sig och ytterligare en kategori är de som är yrkesverksamma inom skolan och deltar flitigt i den allmänna debatten om skolan.

Bland de väntade ses Lena Kåreland, som tecknar barnlitteraturens historia, Ann Boglind och Anna Nordlund, som skildrar skolans arbete med poesi, och Lotta Olsson om barnlitteraturens uppdrag. Andra är mera överraskande men samtidigt självklara, såsom Mats Myrberg om dyslexins påverkan på läsningen, Maria Lim Falk och Tomas Riad om andraspråkläsaren, och Björn Sjödén, Agneta Gulz och Magnus Haake om skolans läsning i relation till digitaliseringen. Andra val av skribenter är uppfriskande, eller aparta, beroende på om man håller med om det som hävdas i de något polemiska inläggen om skolbibliotekets betydelse av Linnea Lindquist och Jonna Bruce, Anna-Karin Wyndhamn om svenskämnet utveckling och Filippa Mannerheim om skriftspråket i skolan.

Insprängt mellan dessa kapitel ses också välkända namn som alla berättar under rubriken "Min barndoms läsning": Ingela Strandberg, Lena Andersson, Johan Theorin och Per Wästberg. Ytterligare berättar Gunilla Kindstrand om läskampanjernas historia, och avslutar gör författaren Matilda Gyllenberg med sin text om att gå vidare som läsare och lämna barndomen – en viktig text genom sitt perspektiv på att övergången in i att fortsätta vara en vuxen läsare inte är en självklarhet. Hon berättar utifrån personliga erfarenheter av barndomens läsning och sitt eget författarskap, och problematiken kring att skapa förutsättningar för att det läsande barnet också ska bli en läsande ungdom och vuxen, blir påtaglig och begriplig.

Lena Kåreland inleder med ett historiskt perspektiv. Hon skriver om något hon redan berättat om förr och mycket mera utförligt, inte minst i *Den svenska barn- och ungdomslitteraturens historia I–II* (red. Åsa Warnqvist och Boel Westin 2024). Här görs det med nedslag med väl valda exempel, och nytt gentemot tidigare kortfattade översikter är att Barnbiblioteket Sagas utgivning får ta stor plats, vilket visar på

att forskningen om barnlitteratur ur ett historiskt perspektiv också pågår genom Svenska Barnboksinstitutets projekt om Sagabiblioteket. "Barnboken och barns läsande förr och nu" heter kapitlet, som snarare fokuserar på förr än nu. Och det är nog tanken, att läsaren ska få en historisk grund att stå på, när bilden av samtiden tecknas.

Anna Karin Wyndhamns text "När skolan släppte taget om skönlitteraturen" är kanske tänkt att beskriva hur läget är nu, men stannar mest kvar i hur mycket bättre det var med det mesta förr och hur identitetspolitik och ett önskemål om att eleverna känner igen sig i litteraturen de läser förstört den samtida undervisningen. Klassikerna har skuffats undan till förmån för texter som "ska rendera omedelbar personlig identifikation, samt anknyta till skolans demokratiuppdrag" (58) skriver Wyndhamn. Tonen i kapitlet känns igen från tidigare debattartiklar, exemplen kommer från skribentens tid på lärarhögskolan, och konkreta belägg på att klassikerna har försvunnit eller inte kan läsas med sikte på en "personlig identifikation" saknas.

Samma tendens till att vara en debattartikel, snarare än en text som ger ett konkret exempel på hur ett skolbibliotek kan fungera, finns i Linnea Lindquists och Jonna Bruces text om skolbibliotekets roll i undervisningen. Den börjar med att ta heder och ära av en icke namngiven tidigare kollega på den namngivna skolan. De fortsätter sedan med att beskriva problemet att eleverna inte får tillgång till det svenska kulturarvet som något särskilt för skolor med personal som har en annan bakgrund och ett annat förstaspråk än svenska: "De missar chansen att möta karaktärer som Agnes Cecilia, Nils Karlsson Pyssling eller Teskedsgumman" (88). Jag vill som lärarutbildare svara, utifrån de återkommande samtal jag har med lärarstudenter om vad eleverna läser på deras praktikskolor, att det är få elever i helsvenska miljöer som mött de andra två barnboksfigurerna utöver Nils Karlsson Pyssling, eller särskilt många andra karaktärer ur den svenska litteraturhistorien för den delen. Det har kanske inte så mycket med modersmål att göra som med stofffrängsel och att lärare prioriterar mera samtida litteratur.

I Ann Boglinds och Anna Nordlunds text beskrivs ett projekt som vill råda bot på att klassikerna glöms bort, nämligen utgivningen av *En bro av poesi* (2022). Det är ett intressant kapitel som ger bakgrunden till den antologi som Svenska Akademien gav ut och som sedan skickades till många skolor i Sverige. *En bro av poesi* innehåller en samling dikter som ger en ingång till den klassiska litteraturen och som samtidigt är möjliga att läsa ur ett identitets- eller igenkänningsperspektiv. Därför kan diktantologin ses som ett svar på frågor

som *Barnet och boken* uppmärksammar, om hur klassiska texter kan läsas och om det är möjligt att även den äldre litteraturen kan få plats i ett klassrum där läraren uppmanar eleverna att reflektera över det egna livet genom litteraturen. Ann Boglind och Anna Nordlund visar att den identitetssökande läsningen kan riktas mot alla typer av texter, och inte är något att förakta. Särskilt fokus lägger Boglind och Nordlund på att beskriva sina tankar kring de frågor som följer efter varje dikt, som kan ge det läsande barnet en möjlighet att "låta dikten gå i dialog med egna tankar och funderingar" (65).

Maria Lim Falks och Tomas Riads text om andraspråksläsaren, liksom Mats Myrbergs text om dyslexi läser jag med stort intresse. För mig som kommer från litteraturvetarhålllet blir det en påminnelse om svenskämnets bredd och problematik med det mest grundläggande – att kunna avkoda texten. Jag vill tro att de som kan fältet väl känner igen sig, och för oss noviser ges en god inblick. Likaså är det med Björn Sjödéns, Agneta Gulz och Magnus Haakes text om digitala resurser, även om det är ett fält som politiker och skolutvecklare intresserat sig särskilt för den senaste tiden, och där pendeln svängt från datorer långt ner i åldrarna till ett läsande och skrivande på papper. Beskrivningen av skolans digitala aktiviteter skulle vara det som åldras snabbast i den här antologin, om det inte vore för att skribenterna genom att hänvisa till ett antal studier pekar på att en tillbakagång till det analoga läsandet är att vänta.

Mot slutet av boken ges det plats åt två skribenter som är vana vid att vända sig till en bred allmänhet, Gunilla Kindstrand och Lotta Olsson. De använder sig av ett grepp som de bemästrar, nämligen att börja med ett påstående, en händelse eller en person, och låta det bära framställningen. Hos Kindstrand är det landsbygdsprästen Lars Landgren som får vara det första och goda exemplet på den som bär fram frågan för hennes text om läskampanjerna, medan Lotta Olsson börjar med att gå i polemik med Harold Bloom och hans syn på barnlitteratur. Genom sin kritik av hans något snäva uppfattning, lyfter hon fram kritikens betydelse för ett levande samtal och en aktiv utgivning som inte stelnar. Det är slagkraftigt formulerat och vad Kindstrand och Olsson vill säga råder det ingen tvekan om.

Avslutningsvis kan man konstatera att bokförlaget Stolpe valde att ge ut just Harold Blooms tongivande verk *Den västerländska kanon* på nytt hösten 2025. I den ryms inte barnlitteraturen invänder Olsson, och jag skulle vilja invända mot *Barnet och boken* att den i sin tur inte riktigt rymmer den samtida barnlitteraturen, eller läsaren. Alla litterära exempel som nämns är i sig själva goda, och de fyller sin roll, men när kapitlen slås samman så blir det en övervikt av det

gamla, för det som hade platsat i en barnlitteraturens Harold Bloom-bok. Inte minst är det kapitlet om "Min barndoms läsning" som bidrar till detta intryck. Man kan fråga sig vilken dynamik som uppstått om det till exempel funnits utrymme för redaktören, eller någon annan, att intervjua samtida läsare, nutida barn, i dessa inspel. Nog skriver Lena Andersson bra, och man vet att Per Wästberg kan leverera när man ber honom skriva om det han minns från sin barndoms läsning, men vi har läst det förr, och exemplen som nämns känner vi igen.

Men, det är ju en småsint avslutning, för visst uppskattar man att läsa även dessa texter, som pekar på vad engagerad litteraturundervisning kan ge, när man ser i backspegeln. Invändningen kan i stället formuleras som ett önskemål, att antologin *Barnet och boken. Perspektiv på ungas läsning* kunde följas upp av en fjärde del, kanske med underrubriken "Ungas perspektiv på sin egen läsning". Det vore en naturlig fortsättning på ett projekt som är värt många lovord, och som förhoppningsvis inte avslutas med denna läsvärda och vackra volym.

Martin Hellström
Universitetslektor i barnlitteratur
Linnéuniversitetet